

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Указ Президента України №231/2021 від 11.06.2021р. «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» Режим доступу до електронного джерела: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>

2. Справа «Гончарук проти Росії» від 3 лютого 2000 року. Режим доступу до електронного джерела: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%C2%AB%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BA_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97%C2%BB

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Документ 995/004, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.08.2021. Режим доступу до електронного джерела: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Universal Declaration of Human Rights(1948). Режим доступу до електронного джерела: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

5. United Nations Human Rights. Режим доступу до електронного джерела: <https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine>

6. European Court of Human Rights. Режим доступу до електронного джерела: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts/reform&c=>

7. European Court of Human Rights. (2021) Режим доступу до електронного джерела: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2021_ENG.pdf

*Пасмор Надія Петрівна,
кандидатка педагогічних наук,
директорка наукової бібліотеки
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ БІБЛІОТЕКИ У ВОЄННИЙ ЧАС : ВИКЛИКИ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У сучасному світі стрімко все змінюється. Начебто не так багато минуло часу з моменту впровадження цифрових технологій, але нині сфера їх використання суттєво розширилася, вони стали надійним помічником і супутником. Цілком логічно, що на тлі цього саме університети й бібліотеки, колективи яких докладають зусиль до того, щоб забезпечити широкі можливості для навчання, просвітництва, виховання, поширення знань, проведення наукових досліджень і культури, політики, різних аспектів права, соціальних відносин тощо, перетворилися на важливі соціальні, документно-комунікаційні, інформаційно-освітні інституції суспільства, інноваційні середовища. Так, бібліотеки як провідні наукові й освітні осередки ЗВО, маючи значний потенціал у виконанні стратегічно важливих функцій, не тільки виступають посередниками у процесі донесення соціально-важливої наукової, навчальної інформації до споживача, а й трансформуються у сучасний освітній простір workspace, використовують передові технології, створюють тематичні банки знань, ресурси, чим, власне, прямо чи опосередковано сприяють інтеграції вишу в міжнародний освітньо-науковий простір. Крім того, бібліотеки разом із відповідними

службами університетів всіляко сприяють інформаційній підтримці руху за open science, організації проведення досліджень і поширенню достовірної інформації про їх результати, послуговуючись при цьому дієвими сервісами й інструментами вільного доступу до open access to publications через інституційні галузеві репозитарії наукових праць вчених, Національний репозитарій академічних текстів, open research Europe, Directory of open access journals; DOAJ, Directory of open access books та ін.

Спираючись на наведене, вважаємо, що університетська спільнота має цінувати й культивувати різноманітні і нестандартні інноваційні підходи, що базуються на застосуванні телекомунікаційних технологій інформаційно-бібліотечного забезпечення сучасної освіти й науки. Особливого значення це набуває в складних умовах воєнного стану, який в нашій державі введено через повномасштабне вторгнення армії РФ в Україну, що є нічим іншим як цілеспрямованою війною росіян не тільки проти українців, а й проти національної освіти, культури, ЗВО, бібліотек тощо. Зокрема, на ситуацію в багатьох сферах, у тому числі й соціальному просторі, впливають руйнівні для існування людства чинники (йдеться про кібератаки, втручання ботів у роботу чи навіть блокування багатьох сайтів, месенджерів, вкиди дезінформації тощо), що, звісно, призводить до настання негативних, інколи непередбачуваних, наслідків, як-от порушення усталеного порядку організації основних процесів життєдіяльності університетів і бібліотек, позбавлення можливості відвідувати їх фізично). Цілком логічно, що за таких умов набула актуальності проблема доступу до ресурсів ЗВО, фондів і баз їх бібліотек.

Зважаючи на це, а також із метою інституційно-правового регулювання освітньої сфери Міністерством освіти і науки України ЗВО і університетські бібліотеки на період дії воєнного стану переведено переважно у дистанційний формат діяльності, що змусило знаходити комплексне рішення питань розробки й впровадження адаптивних заходів, можливо, не завжди популярних, які сприяли б налагодженому функціонуванню всієї університетської бібліотечно-інформаційної системи. Отже, у воєнний час адаптація (adaptation) стає важливим складником процесу пристосування всієї системи, індивіда до змінних умов соціуму. Виходячи з цього, приведення індивідуальної та колективної діяльності у відповідність до реалій сьогодення – вагомий чинник подальшого розвитку й ефективного функціонування бібліотек і здобувачів вищої освіти. Однак слід пам'ятати, що вирішення адаптивних завдань потребує певної стресостійкості, досягнення взаємозамінності, добре налагодженої системно-організаційної, інформаційно-ресурсної, структурно-семантичної консолідації й ефективною комунікації усіх учасників університетсько-бібліотечної спільноти незалежно від їх місця знаходження.

Висловлене підтверджується передусім тим, що війна змусила багатьох викладачів, студентів, бібліотечних працівників залишити місця проживання, мігрувати й інтегруватися в нові безпечні умови перебування. У зв'язку з цим адаптація передбачає вчинення певних послідовних дій, спрямованих на подолання викликів і наслідків міграційних процесів за рахунок дотримання більш гнучкої політики у прийнятті рішень, швидкої трансформації всієї інформаційної системи внутрішніх і зовнішніх комунікацій внутрішньо-університетського середовища. Йдеться насамперед про адаптування бібперсоналу до умов сьогодення і швидкого реагування на нові виклики задля впорядкування й максимального задіяння необхідного арсеналу технологій, ресурсів із метою налагодження ефективного комунікування; отримання корисного ефекту від бібліотечної праці (бібпослуги); задоволення інфо потреб здобувачів вищої освіти, зокрема,

завдяки віднайденню ефективних віртуальних засобів надання якісних освітньо-наукових сервісів із доступом користувачів online до інформації та необхідного матеріалу в режимі 24/7. Спираючись на це, під час вжиття усього комплексу адаптивних заходів акцент робився на обов'язковості врахування організаційно-педагогічних і змістовно-педагогічних особливостей підготовки здобувачів вищої освіти, зафіксованих у навчальних планах, програмах навчальних дисциплін, планах наукових досліджень та інших програмних і навчально-методичних документах, які визначають вимоги до фахівців певного профілю за обраним освітньо-кваліфікаційним рівнем у межах певної спеціальності. Так, на тлі дистанційного освітнього процесу перевага у діяльності університетських бібліотек надавалася розробці адаптивного, віртуального інформаційно-освітнього середовища, проведенні проблемно-орієнтованого консультування користувачів у режимі віддаленого доступу, забезпеченні відкритості електронних інформаційних ресурсів, розміщенні їх на веб-порталах бібліотек, використанні зовнішніх галузевих БД і наданні іншої інформаційно-ресурсної допомоги в організації навчального процесу і підтримці наукових досліджень.

Досвід проведення адаптивних заходів підтверджує, що в умовах воєнних дій вимушена соціальна інтеграція (віддалена робота), за великим рахунком, не стала на заваді безперервному бібліотечному забезпеченню здобувачів вищої освіти усім необхідним комплексом соціально значущої інформації, ресурсами і знаннями. Виходячи з цього, нині найпомітніших трансформаційних змін набули освітньо-допоміжна, сапортна, комулятивна функції бібліотек, виконання яких забезпечує розвиток документної, інформаційної та когнітивної складових системи, сприяє впровадженню таких консолідованих практик, як інноваційно-ініціативна робота бібліотеки, адвокації, соціальне партнерство, мотивування команди односторонців до креативності й творчості. На наш погляд, це допомагає забезпечувати органічність, гнучкість і випереджальний характер системи інформаційно-бібліотечного забезпечення потреб ЗВО в умовах подолання викликів, що постали перед університетами в цілому і бібліотеками зокрема.

Підсумовуючи, наголосимо, що, адаптуючись до реалій воєнного стану, ведучи боротьбу за оновлення і стресостійкість, тримаючи інформаційний фронт, бібліотеки мають стати простором зміни послуг, функцій, івентів. З огляду на це процес швидкої адаптації бібліотеки до віртуального середовища, іноді при соціальній дистанції, має ключове значення, оскільки йдеться про пристосування до нових професійних і соціальних умов праці, досягнення необхідного рівня ефективності в найкоротші строки. Нині для бібліотекарів стають дуже важливими стресостійкість (подолання природної реакції на труднощі й загрози війни), орієнтування на сучасні тенденції підготовки студентів, урахування вимог відкритої науки, оскільки це дає змогу командам бібліотек «перезавантажуватися», швидше розібратися в непередбачуваних і складних ситуаціях. Завдяки тому, що адаптивні заходи передбачають зміну, оновлення технологій і способів комунікацій за рахунок різних комунікаційних каналів (соцмереж, онлайн-платформ тощо), стає можливим більш ефективно й результативно функціонування, зв'язок із внутрішніми членами університетської спільноти й зовнішніми стейкхолдерами, а це, на наше переконання, відповідає потребам університетів.